

ROZSUDEK

EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

z 24.2.1998

ve věci

Larissis a další proti Řecku

(publikováno v časopise Přehled Rozsudků Evropského soudu pro lidská práva, ASPI Publishing, č. 2/1998, str. 25.)

Věc Larissis a další proti Řecku.

Dne 24. února 1998 vyhlásil předseda senátu Evropského soudu pro lidská práva v Paláci lidských práv ve Štrasburku rozsudek ve věci Larissis a další proti Řecku.

Soud rozhodoval v senátu složeném z následujících soudců: F. Gölcüklü, předseda senátu (Turecko), R. Macdonald (Lichtenštejnsko), J. De Meyer (Belgie), N. Valticos (Řecko), R. Pekkanen (Finsko), J. M. Morenilla (Španělsko), B. Repík (Slovensko), P. Küris (Litva), P. van Dijk (Nizozemí).

Ke skutkovému stavu

Stěžovateli jsou tři řečtí státní příslušníci, pánové D. Larissis, S. Mandalarides a I. Sarandis. V době událostí všichni sloužili jako důstojníci u stejné jednotky řeckých vzdušných sil. Jsou stoupenci letnicové církve (Église pentecôtiste, Pentecostal Church), křesťanského protestantského hnutí, které mj. vyznává zásadu, že všichni věřící musí šířit evengelium.

V květnu 1992 stanuli před stálým tribunálem vzdušných sil (Diarkes Stratodikio Aeroporias) v Athénách pro proselytismus, jehož se měli dopustit vůči třem podřízeným vojákům (první a druhý stěžovatel vůči vojákovu G. A., první a třetí vůči vojákům A. K. a N. K.) a několika civilistům (druhý stěžovatel vůči rodině B., druhý s třetím vůči paní Z.) tím, že se je snažili obrátit na své vyznání. Tribunál zamítl námitku obhajoby na neústavnost zákona o proselytismu i její tvrzení, že odsouzení obžalovaných by bylo v rozporu se zásadou nullum crimen sine lege certa, jelikož řecké trestní právo neuvádí vyčerpávající seznam prostředků způsobilých "k proniknutí náboženského vědomí jiných". Tribunál uznal obžalované vinnými a odsoudil je k podmíněným trestům odnětí svobody v trvání třinácti, dvanácti a čtrnácti měsíců. Poté nařídil jejich přeměnu na podmíněné peněžitě tresty.

Vojenský odvolací soud (Anatheoritiko Dikastirio) v říjnu 1992 rozsudek z větší části potvrdil. Podmíněné tresty odnětí svobody přitom snížil na jedenáct, deset a dvanáct měsíců. Jelikož nepřevyšovaly jeden rok, byly automaticky přeměněny na podmíněné

pokuty ve výši tisíc řeckých drachem za den. Nejvyšší soud Řecka (Arios Pagos) v červenci 1993 zamítl kasační stížnost odsouzených.

Řízení před Evropskou komisí

Stěžovatelé se 28.1.1994 obrátili na Evropskou komisi pro lidská práva (dále jen Komise). Ve svých stížnostech uvedli, že znění čl. 4 řeckého zákona č. 1363/38 je příliš široké a vágní na to, aby splňovalo požadavky právní jistoty z pohledu čl. 7, čl. 9 odst. 2 a čl. 10 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Dále tvrdili, že jejich odsouzení za proselytismus představovalo zasahování do práv na svobodu náboženského vyznání a svobodu projevu, která jsou zaručena čl. 9 a 10 Úmluvy, a bylo diskriminační z pohledu kombinace čl. 9 a 14 Úmluvy.

Komise 27.11.1995 stížnosti přijala a rozhodla sloučit je v jednu. Ve své zprávě z 12.9.1996 vyslovila názor, že: byl porušen čl. 9 Úmluvy, pokud jde o odsouzení druhého stěžovatele za proselytismus vůči rodině B. (jednomyslně) a druhého s třetím vůči paní Z. (dvacet čtyři hlasů proti pěti); čl. 9 naproti tomu porušen nebyl v případě odsouzení stěžovatelů za proselytismus vůči vojákům A. G. a A. K. (dvacet osm hlasů proti jednomu) a N. K. (dvacet tři hlasů proti šesti); čl. 7 Úmluvy nebyl porušen (dvacet osm hlasů proti jednomu); žádná odlišná otázka nevzniká z pohledu čl. 10 Úmluvy (jednomyslně); tam, kde bylo konstatováno porušení čl. 9, nevzniká žádná odlišná otázka z pohledu kombinace tohoto ustanovení s čl. 14; v opačném případě kombinace s čl. 14 nebyla porušena (jednomyslně). Poté stížnost postoupila Evropskému soudu pro lidská práva (dále jen Soud).

Řízení před Evropským soudem

Čl. 7 Úmluvy má následující znění:

"1. Nikdo nesmí být souzen za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, nebylo podle vnitrostátního nebo mezinárodního práva trestným činem. Rovněž nesmí být uložen trest přísnější, než jaký bylo možno uložit v době spáchání trestného činu.

2. Tento článek nebrání souzení a potrestání osoby za jednání nebo opomenutí, které v době, kdy bylo spácháno, bylo trestné podle obecných právních zásad uznaných civilizovanými národy."

Stěžovatelé tvrdí, že řecký zákon o proselytismu čl. 7 Úmluvy nerespektuje, jelikož na základě jeho čl. 4 § 2 není možno předvídat, zda určité typy chování budou mít za následek obvinění.

Soud připomíná svůj rozsudek Kokkinakis proti Řecku (1993), v němž rozhodl, že definice trestného činu proselytismu v inkriminovaném článku řeckého zákona, jakož i ustálená judikatura vnitrostátních soudů při jeho aplikaci, vyhovují podmínkám právní jistoty a předvídatelnosti, požadovaných čl. 7 Úmluvy. Soud si nemyslí, že by se řecké právo stalo za posledních necelých pět let od vynesení rozsudku méně přesným. Konstatuje také, že vzhledem k nezbytnosti vyhnout se nadměrné rigiditě a přizpůsobovat se změnám situace si řada zákonů vynucuje použití více či méně

neurčitých formulací. Neshledává žádný důvod odchýlit se od svého předchozího rozhodnutí; čl. 7 Úmluvy porušen nebyl.

Č. 9 Úmluvy zní:

"1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

2. Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných."

Řecká vláda uvádí, že opatření proti stěžovatelům byla přijata s cílem chránit práva a svobody jiných, v případě proselytismu vůči vojákům pak navíc s cílem udržet pořádek v ozbrojených silách, a tím chránit veřejný pořádek a bezpečnost.

Soud připouští, že inkriminovaná opatření sledovala legitimní cíle. Dále zdůrazňuje že ačkoli náboženská svoboda se týká na prvním místě vnitřního svědomí, implikuje navíc i svobodu "projevat náboženské vyznání", včetně práva pokusit se přesvědčit svého bližního, například "vyučováním". Čl. 9 však nechrání jakýkoli čin motivovaný nebo inspirovaný náboženstvím či vírou. Nechrání nízký proselytismus, jakým je například nabízení materiálních nebo společenských výhod nebo nadměrný nátlak vykonávaný s cílem získat členy pro určitou církev (viz Kokkinakis).

Soud má za úkol posoudit, zda opatření přijatá proti stěžovatelům byla nezbytná v demokratické společnosti, tj. zda byla ve svém principu opodstatněná a přiměřená. Pro rozhodnutí je nutno položit na misky vah požadavky na ochranu práv a svobod jiných proti právům stěžovatelů. Různé aspekty mohou být vzaty v potaz v závislosti na tom, zda se jedná o proselytismus vůči vojákům nebo civilistům.

Proselytismus vůči vojákům:

V judikatuře Soudu je pevně zakotveno, že Úmluva v principu platí i pro příslušníky ozbrojených sil, a nejenom pro civilní osoby. Při interpretaci a aplikaci jejích ustanovení ve věcech, jako je tato, nicméně Soud musí přihlížet k zvláštnostem vojenské služby a důsledkům, které mají pro situaci příslušníků ozbrojených sil (viz: Engel a další proti Nizozemí, 1976; Grigoriades proti Řecku, 1997).

V tomto ohledu Soud poznamenává, že hierarchická struktura, která je jedním z charakteristických znaků vojenské služby, může dát určité zabarvení všem aspektům vztahů mezi příslušníky ozbrojených sil tím, že podřízený se obtížně vyhýbá nadřízenému, který ho oslovuje, nebo obtížně ukončuje konverzaci, která je s ním vedena. To, co lze v civilním prostředí pokládat za neškodnou

výměnu názorů, jež mohou být adresátem svobodně přijaty či odmítnuty, může být v rámci vojenského života vnímáno jako naléhání nebo nadměrný nátlak spojený se zneužíváním moci. Je třeba upřesnit, že diskuse mezi jednotlivci různých hodnotí o náboženství nebo jiných delikátních otázkách nespádají všechny do této kategorie. Pokud to však okolnosti vyžadují, státy mohou být oprávněny přijmout zvláštní opatření na ochranu práv a svobod podřízených v ozbrojených silách.

V projednávaném případě z vyšetřovacího spisu vyplývá, že stěžovatelé oslovili vojáky A. G., A. K. a N. K. opakovaně, aby je přesvědčili ke vstupu do letnicové církve, přičemž poslední jmenovaní se cítili povinni účastnit se diskusí s nadřízenými, které jim byly nepříjemné. Nic nenasvědčuje tomu, že by se stěžovatelé uchýlili k výhrůžkám nebo k poskytování podněcujících výhod, avšak jejich tlak byl vytrvalý.

Vzhledem k výše uvedenému Soud pokládá za v principu opodstatněné, že řecké orgány přijaly určitá opatření, aby ochránily řádové vojáky před nadměrným nátlakem stěžovatelů. Konstatuje, že tato opatření nebyla obzvláště přísná a měla spíše preventivní než represivní povahu, jelikož tresty byly podmíněné. Soud nepokládá za nepřiměřená; čl. 9 Úmluvy nebyl porušen.

Proselytismus vůči civilistům:

Soud konstatuje, že druhý ze stěžovatelů byl odsouzen za jediné kázání, které pronesl v rodině B., když do ní byl přivolán k vážné náboženské hádce, a kterým uklidnil jednoho z blouznících členů rodiny. V kázání mj. nabádal ke konverzi na letnicové vyznání. Spolu se třetím stěžovatelem pak byl navíc odsouzen za to, že se opakovaně pokoušeli obrátit na svou víru paní Z. v době, kdy měla problémy v manželství.

Pro Soud je rozhodující skutečnost, že stěžovatelé nevyvíjeli na civilní osoby nátlak stejného stupně jako na vojáky. Nic nenaznačuje, že by se rodina B. cítila povinna poslouchat druhého stěžovatele nebo že by jeho chování bylo jakkoli nepřijatelné. Pokud jde o paní Z., byla to ona, kdo nejprve požádal stěžovatele o pomoc; ze spisu nevyplývá, že by byla v takovém duševním stavu, který by vyžadoval zvláštní ochranu proti evangelizační činnosti stěžovatelů, nebo že by na ni byl z jejich strany vyvíjen nadměrný nátlak. Vzhledem k těmto okolnostem se Soud nedomnívá, že by odsouzení druhého a třetího stěžovatele za proselytismus vůči civilním osobám bylo opodstatněné; čl. 9 Úmluvy byl v tomto případě porušen.

Ke kombinaci čl. 9 a čl. 14 Úmluvy:

Stěžovatelé se dále na základě kombinace čl. 9 s čl. 14 pokládají za oběť diskriminace s odůvodněním, že zákon o proselytismu je aplikován pouze na členy náboženských menšin, zatímco žádný stoupenec ortodoxní křesťanské církve podle něj nikdy nebyl odsouzen.

Ve věci odsouzení za proselytismus vůči civilistům Soud zastává názor, že žádná odlišná otázka z pohledu kombinace čl. 9 a 14 nevzniká. Pokud jde o proselytismus vůči vojákům, konstatuje,

že stěžovatelé nepředložili žádný důkaz, jenž by naznačoval, že s příslušníkem ozbrojených sil, který by se snažil obrátit své podřízené na ortodoxní víru podobným způsobem, jakým to činili oni, by bylo zacházeno jinak. Čl. 9 proto nebyl porušen ani v kombinaci s čl. 14 Úmluvy.

Spravedlivé zadostiučinění

Druhý a třetí stěžovatel na základě čl. 50 Úmluvy požádali o spravedlivé zadostiučinění ve výši 500 000 drachem (GRD) pro každého za morální újmu. Rovněž požádali o proplacení soudních výloh spojených s řízením před orgány Úmluvy ve výši 11 800 britských liber (GBP).

Výrok rozsudku

Soud rozhodl:

1. osmi hlasy proti jednomu, že čl. 7 Úmluvy nebyl porušen,
2. osmi hlasy proti jednomu, že čl. 9 Úmluvy nebyl porušen, pokud jde o opatření přijatá vůči prvním, druhému a třetímu stěžovateli za proselytismus vůči vojákům G. A. a A. K.,
3. sedmi hlasy proti dvěma, že čl. 9 Úmluvy nebyl porušen, pokud jde o opatření přijatá vůči prvním a třetímu stěžovateli za proselytismus vůči vojákově N. K.,
4. sedmi hlasy proti dvěma, že čl. 9 Úmluvy byl porušen, pokud jde o opatření přijatá vůči druhému a třetímu stěžovateli za proselytismus vůči civilním osobám,
5. jednomyslně, že žádná odlišná otázka nevzniká z pohledu čl. 10 Úmluvy,
6. jednomyslně, že nebyla porušena kombinace čl. 9 a čl. 14 Úmluvy, pokud jde o opatření přijatá vůči prvním, druhému a třetímu stěžovateli za proselytismus vůči vojákům; žádná odlišná otázka z pohledu této kombinace nevzniká, pokud jde o opatření přijatá vůči druhému a třetímu stěžovateli za proselytismus vůči civilistům,
7. sedmi hlasy proti dvěma, že žalovaný stát musí do tří měsíců vyplatit druhému a třetímu stěžovateli po 500 000 GRD za morální újmu a oběma dohromady 6 000 GBP za soudní výlohy (minus 11 149 francouzských franků, které jim byly poskytnuty v rámci právní pomoci Rady Evropy).

K rozsudku bylo připojeno: doplňující souhlasné stanovisko soudce J. De Meyera; částečně nesouhlasné stanovisko soudce N. Valticose (s body 4 a 7), k němuž se připojil soudce J. M. Morenilla; částečně nesouhlasné stanovisko soudce B. Repíka (s body 1, 2 a 3); částečně nesouhlasné stanovisko soudce P. van Dijka (s bodem 3).